

คุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและ
บุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร

Quality of Life According to Philosophy of Sufficiency Economy of
Teachers and Educational Personnel in Yasothon Province

ร.ต.ต.ดร.สนุก สิงห์มาตร¹, พิกุล มีมานะ² และ ดร.ธีรภัทร์ ถิ่นแสนดี³

Pol.Sub.Lt. Dr. Sanook Singmatr¹, Pikul Meemana² and Dr. Theeraphat Thinseandee³

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์คือ (1) เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร และ (2) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Study) ประชากร ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สังกัดในจังหวัดยโสธร ประกอบไปด้วย 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1, (2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 2, และ 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 (ยโสธร) รวมจำนวน 4,902 คน และ กลุ่มตัวอย่าง ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม ผลการวิจัย พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.46 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทั้ง 32 ข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งจำนวน 21 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 12 ข้อ เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย จำนวน 3 ลำดับ ได้แก่ ข้อ 6. ท่านและครอบครัวได้ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เช่น การไม่นอกใจสามี ภรรยา เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.69 รองลงมาคือ ข้อ 5. ท่านและครอบครัวยึดมั่นในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 ต่อมาคือ ข้อ 17. ท่านและครอบครัว มีวิธีการออมหลายรูปแบบในครัวเรือน เช่น กะปุก ออมสิน ออมผ่านสถาบันการเงิน ออมผ่านกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 ส่วนที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 29. ท่านและครอบครัวของท่านมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่น โซลาร์เซลล์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานก๊าซชีวภาพ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 2.71 ตามลำดับ

¹ อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

² อาจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร

³ อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม วิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต, ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

Abstract

The research aimed construct for study about 1) Development quality of life by using Sufficiency Economy Philosophy 2) factor Affect for Development quality of life by using Sufficiency Economy Philosophy and 3) to make model and confirm quality of life by using Sufficiency Economy Philosophy. The research revealed that: The Most Teachers and Educational personnel in Yasothon have good quality of life by using Sufficiency Economy Philosophy in the average level was 3.46 The Multiple correlation coefficient between 9 factor Affect for Development quality of life by using Sufficiency Economy Philosophy is 0.873 and Forecasting coefficient is 0.762 its meant the 6 factor can forecast the quality of life Teachers and Educational personnel in Yasothon by using Sufficiency Economy Philosophy Statistical significance in.05. Sort by 1) Cultural background 2) Promote civil society 3) Parenting background 4) Education Background 5) Support from corporate leaders 6) Interests in Sufficiency Economy Philosophy. Strategy Results found 4 Process strategies dimension 1) Personal Development 2) Organize and develop the environment 3) Associated Network and 4) PDCA Integration. Summarized The Strategy for Teachers and Educational personnel Development quality of life by using Sufficiency Economy Philosophy in Yasothon is the best level.

Keywords: Quality of Life, Philosophy of Sufficiency Economy

บทนำ

จากสถานการณ์ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาส่งผลกระทบที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้การดำรงชีวิตของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นอย่างมาก ปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเหล่านั้นเข้ามามีอิทธิพลในบทบาทหน้าที่การงาน และคุณภาพในการทำงานมาก

ขึ้น การทำงานมีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ เพราะว่าการทำงานเป็นแหล่งที่มาของรายได้อันจะนำมาซึ่งอาหาร สินค้า และบริการที่มนุษย์ใช้เป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงชีวิต นอกจากนี้ การทำงานยังเป็นการกำหนดตำแหน่งและบทบาทของบุคคลในสังคม รวมทั้งให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าแก่ชีวิตอีกด้วย ในปัจจุบันนักวิชาการผู้นำสหภาพแรงงานผู้บริหารและบุคลากรของรัฐได้หันมาเอาใจใส่ต่อชีวิตในการทำงานต่อชีวิตในการทำงานหรือสภาพแวดล้อมในการทำงานมากขึ้น ซึ่งประเด็นของความสนใจเหล่านี้ปัจจุบันเรียกว่า คุณภาพชีวิตในการทำงาน (Quality of work life) (สุทิน สายสงวน. 2533 : 1-3) ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา นับว่าเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญในการที่จะสร้างคนให้มีคุณภาพเพื่อเป็นอนาคตของประเทศชาติ เพราะถ้าหากบรรดานักเรียน นักศึกษา ได้รับความรู้จากสิ่งที่ครูถ่ายทอดหรือทำหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผลด้านดีให้กับการพัฒนาประเทศในอนาคต ตรงกันข้ามหากได้รับการถ่ายทอดความรู้ที่ขาดประสิทธิภาพก็ย่อมส่งผลด้านลบต่อการพัฒนาประเทศเช่นเดียวกัน ดังนั้น การที่ครูหรือบุคลากรทางการศึกษาจะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ให้กับนักเรียน นักศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น คุณภาพชีวิตเบื้องต้นของครูและบุคลากรทางการศึกษาก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการสอนของครู แต่จากการเปิดเผยของกระทรวงศึกษาธิการ เกี่ยวกับสถานการณ์หนี้สินของครูและบุคลากรทางการศึกษาในปี 2555 นั้นพบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาทั่วประเทศประมาณ 4 แสนกว่ารายมีหนี้สินเฉลี่ยรายละ 1 ล้านบาท รวมหนี้สินกว่า 4 แสนล้านบาท (ผู้จัดการออนไลน์ : 27 มิถุนายน 2556) และจากการเปิดเผยของกระทรวงศึกษาธิการในปี 2558 พบว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งมีจำนวน 4.5 แสนคน มีหนี้สินรวมกันอยู่ที่ 1.2 ล้านล้านบาท แบ่งเป็น หนี้สหกรณ์ออมทรัพย์กว่า 7 แสนล้านบาท หนี้ธนาคารออมสิน (ช.พ.ค.) กว่า 4.7 แสนล้านบาท ยังไม่รวมหนี้นอกระบบ ซึ่งจะเห็นได้ว่าโดยเฉลี่ยครูและบุคลากรทางการศึกษามีหนี้สินเพิ่มขึ้น (ธเนศน์ นุ่นมัน : โฟกัสทูเดย์ 27 พฤศจิกายน 2558) การสถานการณ์เรื่องหนี้ดังกล่าวจะทำให้เห็นได้ว่าครูและบุคลากรทางการศึกษามีหนี้เพิ่มขึ้น และปัญหาเรื่องหนี้เพียงปัญหาเดียวก็อาจทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาประสบปัญหาได้ ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตครูและบุคลากรทางการศึกษาจึงควรต้องหันมาให้ความสนใจในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจังและเร่งด่วน

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจพอเพียง โดยได้บัญญัติหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ใน หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 3 แนวนโยบายด้านการบริหารราชการแผ่นดิน มาตรา 78 (1) บัญญัติว่า บริหารราชการแผ่นดินให้เป็นไปเพื่อการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และความมั่นคงของประเทศอย่างยั่งยืน โดยต้องส่งเสริมการดำเนินการตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติในภาพรวมเป็นสำคัญ (วิสูตร ธนชัยวิวัฒน์. 2550 : 22) ดังนั้น ความเป็นอยู่ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงก็จะต้องมีการศึกษาวิจัย

กันอย่างเร่งด่วนทางด้านความเข้าใจ การยอมรับ และการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวันของคนไทยอายุต่างๆ และในฐานะต่างๆ ที่สำคัญคือ การวิจัยเพื่อนำไปสู่การปลูกฝังอบรมทางโรงเรียน สื่อมวลชน หน่วยงาน และชุมชนต่างๆ ไปสู่ประชาชนไทย ให้เข้าใจยอมรับ และปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงนอกจากการปฏิบัติหน้าที่ของครูและบุคลากรทางการศึกษาในภาวะความขัดแย้งและการประท้วงของกลุ่มต่างๆแล้วภาวะเศรษฐกิจที่ตกต่ำยังก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนโดยทั่วไปด้วย (มูลนิธิชัยพัฒนา. 2549)

จากความสำคัญของปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่าควรที่จะทำการศึกษาวิจัยถึงระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ว่าเป็นอย่างไร ซึ่งจะสามารถนำผลการวิจัยมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงตลอดทั้งนำมาเป็นข้อมูลในการดำเนินการปรับปรุงคุณภาพชีวิตครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดผลในทางปฏิบัติได้จริงในอนาคต ซึ่งจะทำให้ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีความมั่นคงในความคิดอย่างสูง สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะนำไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดของสำนักงาน สกสศ. และเพื่อส่งผลให้เกิดประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อค้นหาคอบแนวคิดในการวิจัยการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร
2. เพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร

ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง มีขอบเขตการวิจัยในครั้งนี้อย่างออกได้ ดังนี้

1. **ขอบเขตตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย** ได้แก่
 - 1.1 **ตัวแปรอิสระ** ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา จำนวน 3 ปัจจัยหลัก แบ่งออกเป็น 9 ปัจจัยย่อย ดังต่อไปนี้
 - 1) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychology) ประกอบด้วย 3 ปัจจัยย่อย คือ 1) ความสนใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 2) เจตคติต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พฤติกรรม)

2) ปัจจัยแวดล้อม (Environment) หรือปัจจัยกระตุ้น ประกอบด้วย 3 ปัจจัยย่อย คือ 1) การส่งเสริมจากภาคประชาสังคม 2) การส่งเสริมจากภาครัฐราชการ และ 3) การสนับสนุนจากผู้นำองค์กรตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียง

3) ปัจจัยด้านภูมิหลังของบุคคล (Background) ประกอบด้วย 3 ปัจจัยย่อย ได้แก่ 1) ภูมิหลังด้านการเลี้ยงดูของครอบครัว 2) ภูมิหลังด้านได้รับการศึกษาอบรม และ 3) ภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน

1.2 ตัวแปรตาม คือ คุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู บุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นสภาพการดำรงชีวิตที่บุคคลเกิดความสุข ทั้งทางจิตใจและสังคม ทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ได้แก่ คุณภาพชีวิตในระดับการพอยู่ออกิน การอยู่ดีกินดี และความมั่งมีศรีสุข

2. ขอบเขตประชากรที่ใช้ในการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกได้ดังนี้ 1) ประชากร ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร จำนวน 4,902 คน และ 2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยใช้สูตรการคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane. 1973 : 727) จำนวน 370 คน

3. ขอบเขตด้านขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้มีขั้นตอนการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

การวิจัยระยะที่ 1 การสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis and Synthesis) และศึกษาตามขอบเขตด้านเนื้อหาเพื่อใช้เป็นกรอบการวิจัย และสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่เป็นนักวิชาการ ตัวแทนครู ตัวแทนบุคลากรทางการศึกษา และปราชญ์ชาวบ้านที่มีความเชี่ยวชาญในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คัดเลือกโดยใช้แบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จำนวน 8 คน

การวิจัยระยะที่ 2 การศึกษาระดับคุณภาพชีวิตและปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิต ผู้วิจัยดำเนินการแบ่งขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Study) ซึ่งผู้วิจัยมีขั้นตอนรายละเอียดดังต่อไปนี้ คือ 1) ประชากร ได้แก่ ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่สังกัดในจังหวัดยโสธร ประกอบไปด้วย 1) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1, 2) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 2, และ 3) สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 28 (ยโสธร) จำนวน 4,902 คน และ 2) กลุ่มตัวอย่าง โดยการคำนวณตามสูตรของทาโร่ ยามาเน่ ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 370 คน ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ตารางแสดงสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิตามสัดส่วน

หน่วยงาน	จำนวนประชากร	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง $n_h = \frac{n \cdot N_h}{N}$
สังกัด สพป.ยโสธร เขต 1	1,975	149
ครู สังกัด สพป.ยโสธร เขต 2	2,010	152
ครู สังกัด สพม.เขต 28 (เฉพาะยโสธร)	917	69
รวม	4,902	370

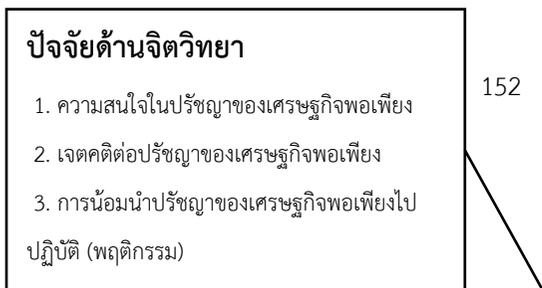
ที่มา : www.yst1.go.th/, www.obec.go.th/news/43024 และ www.mskyt28.info/home.php

ขั้นตอนที่ 2 การนำกลยุทธ์ ที่ได้จากการวิจัยไปทำการเผยแพร่กับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในจังหวัดยโสธร เช่น เผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ จัดนิทรรศการเนื่องในวันครู การประชุมผู้บริหารโรงเรียน การประชุมสามัญสหกรณ์ออมทรัพย์ครูจังหวัดยโสธร เป็นต้น

4. ขอบเขตด้านพื้นที่การวิจัย คือ ครู บุคลากรทางการศึกษาที่สังกัดในพื้นที่จังหวัดยโสธร

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อสร้างกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงของครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร จึงได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดการวิจัยดังที่เสนอในแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยในครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อทำการค้นหาค้นหากรอบแนวคิดและเพื่อทำการวัดระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ซึ่งผู้วิจัยได้ปรับใช้และพัฒนาเครื่องมือมาจากแบบสอบถามที่มีนักวิชาการได้ทำการศึกษาไว้แล้ว และนำเครื่องมือวัดตัวนั้นมาปรับข้อความบางส่วน เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่ศึกษาในครั้งนี้ ภายใต้การควบคุมดูแลและให้คำแนะนำจากคณะที่ปรึกษาเป็นอย่างดี

การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ผู้วิจัยจัดทำหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการประสานขอความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเขตพื้นที่การวิจัย แล้วผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัยทำการออกสัมภาษณ์/สอบถามกลุ่มตัวอย่างตามบัญชีรายชื่อที่ได้กำหนดไว้ในพื้นที่เป้าหมาย จากนั้นทำการตรวจสอบแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนว่ามีความสมบูรณ์ กล่าวคือ ผู้ตอบแบบสอบถามได้ตอบข้อความครบถ้วนหรือไม่ โดยหากแบบสอบถามฉบับใดไม่สมบูรณ์ก็จะนำฉบับใหม่ไปแจกเพื่อให้กลุ่มตัวอย่างตอบให้สมบูรณ์ครบทุกข้อ จนได้แบบสอบถามครบถ้วนสมบูรณ์ จำนวน 370 ฉบับ แล้วทำการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) จากการสัมภาษณ์ที่ได้รับเพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องในเนื้อหา และใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์โปรแกรมสำเร็จรูปเป็นเครื่องมือช่วยในการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยที่เป็นแบบสอบถาม ประเภทระดับคุณภาพชีวิตของครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งแบบสอบถามเป็นประเภทมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) ซึ่งมีหลักเกณฑ์การให้คะแนนในการวัดระดับความคิดเห็น/พฤติกรรมตามมาตรวัดแบบลิเคิร์ต (Likert Scale) (ชูศรี วงศ์รัตน์, 2553 : 85) แบ่งค่าของคำตอบเป็น 5 ระดับ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ระดับคะแนนความคิดเห็นและพฤติกรรม

เกณฑ์ความคิดเห็น/พฤติกรรม	ระดับคะแนน
เห็นด้วยมากที่สุด/เป็นความจริงมากที่สุด	5
เห็นด้วยมาก/เป็นความจริงมาก	4
เห็นด้วยปานกลาง/เป็นความจริงปานกลาง	3
เห็นด้วยน้อย/เป็นความจริงน้อย	2
เห็นด้วยน้อยที่สุด/เป็นความจริงน้อยที่สุด	1

จากนั้นทำการแบ่งช่วงระดับคะแนนด้วยวิธีการหาความกว้างของอันตรภาคชั้น (รังสรรค์ สิงห์เลิศ, 2551 : 335)

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้

คะแนนเฉลี่ย	4.21 - 5.00	หมายถึง ระดับมากที่สุด
คะแนนเฉลี่ย	3.41 - 4.20	หมายถึง ระดับมาก
คะแนนเฉลี่ย	2.61 - 3.40	หมายถึง ระดับปานกลาง
คะแนนเฉลี่ย	1.81 - 2.60	หมายถึง ระดับน้อย
คะแนนเฉลี่ย	1.00 - 1.80	หมายถึง ระดับน้อยที่สุด

สถิติที่ใช้และการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้สถิติเชิงพรรณนา ประกอบด้วย การแจกแจงความถี่ (Frequency) โดยแสดงเป็นจำนวน ค่าร้อยละ (Percentage) และใช้สถิติการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ที่ได้จากการสัมภาษณ์เพื่อวิเคราะห์ความสอดคล้องของเนื้อหา

2. วิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และแปลผลตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (สำราญ มีแจ้ง. 2557 : 31)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า ผู้ที่ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 199 คน คิดเป็นร้อยละ 53.78 เพศชาย จำนวน 171 คิดเป็นร้อยละ 46.22 ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุราชการมากกว่า 25 ปี จำนวน 191 คน คิดเป็นร้อยละ 51.62 รองลงมาคือ อายุราชการ 10-25 ปี จำนวน 103 คน คิดเป็นร้อยละ 27.84 มีอายุราชการต่ำกว่า 10 ปี จำนวน 76 คน คิดเป็นร้อยละ 20.54 ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่จบปริญญาตรีมากที่สุด จำนวน 211 คน คิดเป็นร้อยละ 57.03 รองลงมาคือ ปริญญาโท จำนวน 123 คน คิดเป็นร้อยละ 33.24 จบต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 5.95 และจบปริญญาเอก จำนวน 14 คน คิดเป็นร้อยละ 3.78 ผู้ที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสายการสอนมากที่สุด จำนวน 243 คน คิดเป็นร้อยละ 65.68 รองลงมาคือ สายการศึกษา/สถานศึกษา จำนวน 80 คน คิดเป็นร้อยละ 21.62 สายนิเทศการศึกษา จำนวน 47 คน คิดเป็นร้อยละ 12.70 และผู้ที่ตอบแบบสอบถามมีรายได้ต่อเดือนมากที่สุดคือ มีรายได้ต่อเดือน 20,000 – 40,000 บาท จำนวน 158 คนคิดเป็นร้อยละ 42.70 รองลงมาคือมีรายได้ต่อเดือนมากกว่า 40,001 บาทขึ้นไป จำนวน 141 คน คิดเป็นร้อยละ 38.11 และมีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่า 20,000 บาท จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 19.19 ตามลำดับ

2. ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.46 (S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทั้ง 32 ข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งจำนวน 21 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 12 ข้อ เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย จำนวน 3 ลำดับ ได้แก่ ข้อ 6. ท่านและครอบครัวได้ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เช่น การไม่อกใจสามี ภรรยา เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.69 (S.D. = 0.79) รองลงมาคือ ข้อ 5. ท่านและครอบครัวยึดมั่นในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 (S.D. = 0.71) ต่อมาคือ ข้อ 17. ท่านและครอบครัว มีวิธีการออมหลายรูปแบบในครัวเรือน เช่น กะปุกออมสิน ออมผ่านสถาบันการเงิน ออมผ่านกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 (S.D. = 0.69) ส่วนที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 29. ท่านและครอบครัวของท่านมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่น โซล่าเซลล์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานก๊าซชีวภาพ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 2.71 (S.D. = 0.96)

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ผู้วิจัยได้พบประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร มีระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.46 (S.D. = 0.41) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทั้ง 32 ข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งจำนวน 21 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 12 ข้อ เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย จำนวน 3 ลำดับ ได้แก่ ข้อ 6. ท่านและครอบครัวได้ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เช่น การไม่อกใจสามี ภรรยา เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.69 (S.D. = 0.79) รองลงมาคือ ข้อ 5. ท่านและครอบครัวยึดมั่นในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 (S.D. = 0.71) ต่อมาคือ ข้อ 17. ท่านและครอบครัว มีวิธีการออมหลายรูปแบบในครัวเรือน เช่น กะปุกออมสิน ออมผ่านสถาบันการเงิน ออมผ่านกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 (S.D. = 0.69) ส่วนที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 29. ท่านและครอบครัวของท่านมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่น โซล่าเซลล์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานก๊าซชีวภาพ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 2.71 (S.D. = 0.96) ที่เป็นเช่นนี้แสดงให้เห็นว่า ครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธรนั้นเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเข้าใจในปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับดีพอสมควร การดำเนินชีวิตของครูและบุคลากรทางการศึกษาและครอบครัวนั้นได้ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต มีเหตุผลในการดำเนินชีวิต มีการประหยัดอดออมในรูปแบบต่างๆ ใช้จ่ายอย่างประหยัดและหากมีโอกาสหรือเวลาว่างก็สามารถที่จะวิธีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งที่ดีที่สามารถนำมาเอาหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงรัชการที่ 9 น้อมนำมาใช้ในการดำเนินชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ ภูเยี่ยมจิต (2560 : 206) ได้วิจัยเรื่อง รูปแบบพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน สังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 3 ผลการวิจัยพบว่า ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน สังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธร ภาค 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมาก จำนวน 3 ด้าน และเมื่อเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านความมั่งมี-ศรีสุข รองลงมาคือด้านการอยู่ดี-กินดี และด้านการพออยู่-พอกินตามลำดับ 2). ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน สังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธร ภาค 3 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 มีอยู่จำนวน 5 ปัจจัย จากทั้งหมด 11 ปัจจัย โดยเรียงลำดับจากค่าสูงสุดไปต่ำสุด ได้แก่ องค์กรตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติในองค์กร การน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พฤติกรรม) กระแสความนิยมภายในประเทศและเจตคติต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญโชติ เกตุแก้ว. (2556 : 95) ได้ศึกษา เรื่องคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรฝ่ายช่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ผลการวิจัย พบว่า 1. คุณภาพชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรฝ่ายช่าง โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน 2. ความสัมพันธ์ที่ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรฝ่ายช่าง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์โดยรวมมีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในทางบวกอยู่ในระดับปานกลาง ตลอดทั้งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ วีระวัฒน์ ประทีปรัตน์. (2542 : 125) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการทหารอากาศ กองป้องกันทางอากาศ ซึ่งผลของการวิจัยพบว่า ข้าราชการทหารมีคุณภาพชีวิตในการทำงานระดับปานกลาง เพราะข้าราชการทหารมีผู้บังคับบัญชาเป็นลำดับขั้น มีกฎ ระเบียบ วินัยที่เคร่งครัด การที่มีคุณภาพชีวิตในการทำงานอยู่ในระดับปานกลางก็นับว่าอยู่ในระดับที่ใช้ได้ ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร โดยรวมอยู่ที่ระดับมาก มีค่าเฉลี่ยที่ 3.46

บทสรุป

จากการการคัดสรรกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษา พบตัวแปรอิสระ จำนวน 3 ปัจจัยหลัก แบ่งออกเป็น 9 ปัจจัยย่อย ดังต่อไปนี้ 1) ปัจจัยด้านจิตวิทยา (Psychology) ประกอบด้วย 3 ปัจจัยย่อย คือ (1) ความสนใจในปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) เจตคติต่อปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ (3) การน้อมนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (พฤติกรรม) 2) ปัจจัยแวดล้อม (Environment) หรือปัจจัยกระตุ้น ประกอบด้วย 3 ปัจจัยย่อย คือ (1) การส่งเสริมจากภาคประชาสังคม (2) การส่งเสริมจากภาคราชการ และ (3) การสนับสนุนจากผู้นำองค์กรตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และ 3) ปัจจัยด้านภูมิหลังของบุคคล (Background) ประกอบด้วย 3 ปัจจัยย่อย ได้แก่ (1) ภูมิหลังด้านการเลี้ยงดูของครอบครัว (2) ภูมิหลังด้านได้รับการศึกษาอบรม และ (3) ภูมิหลังด้านวัฒนธรรมชุมชน ส่วนตัวแปรตาม คือ คุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของครู บุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นสภาพการดำรงชีวิตที่บุคคลเกิดความสุข ทั้งทางจิตใจและสังคม ทางเศรษฐกิจ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และการเรียนรู้การใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม ได้แก่ คุณภาพชีวิตในระดับการพออยู่พอกิน การอยู่ดีกินดี และความมั่งมีศรีสุข

ในส่วนการวิเคราะห์ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.46 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อทั้ง 32 ข้อ พบว่า อยู่ในระดับมาก ทั้งจำนวน 21 ข้อ อยู่ในระดับปานกลาง จำนวน 12 ข้อ เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย จำนวน 3 ลำดับ ได้แก่ ข้อ 6. ท่านและครอบครัวได้ยึดหลักคุณธรรม จริยธรรม ในการดำเนินชีวิต เช่น การไม่อกใจสามี ภรรยา เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.69 รองลงมาคือ ข้อ 5. ท่านและครอบครัวยึดมั่นในหลักการปกครองแบบประชาธิปไตย มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 ต่อมาคือ ข้อ 17. ท่านและครอบครัว มีวิธีการออมหลายรูปแบบในครัวเรือน เช่น กะปุก ออมสิน ออมผ่านสถาบันการเงิน ออมผ่านกองทุนหมู่บ้าน เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 3.68 ส่วนที่ข้อที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ ข้อ 29. ท่านและครอบครัวของท่านมีการใช้พลังงานทดแทนที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม เช่น โซล่าเซลล์ พลังงานลม พลังงานน้ำ พลังงานก๊าซชีวภาพ เป็นต้น มีค่าเฉลี่ยที่ระดับ 2.71 ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากผลของการวิจัย พบว่า ระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธร ทั้ง 3 ปัจจัยหลัก คือ ปัจจัยด้านจิตวิทยา ปัจจัยแวดล้อมและปัจจัยด้านภูมิหลังของบุคคล ควรเสนอให้หน่วยงานองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ องค์กรอิสระที่เกี่ยวข้องเรื่องดังกล่าว เช่น คณะรัฐบาล หน่วยงานระดับกลาง ระดับภูมิภาคของรัฐ สถาบันการศึกษา ประชาชนชาวบ้าน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำผลการวิจัยดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการคุณภาพชีวิตของข้าราชการในหน่วยอื่นๆหรือประชาชนในประเทศเพื่อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่อื่นๆ ข้าราชการหน่วยอื่นๆ รวมทั้งของประชาชนในประเทศได้

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับระดับคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติมอีก

2.2 ควรศึกษาวิจัยรูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่อื่นๆ เพิ่มเติมอีก

2.3 ควรศึกษาวิจัยกลยุทธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการหน่วยอื่นๆ เพิ่มเติมอีก

2.4 ควรศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุของพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับครูและบุคลากรทางการศึกษาในพื้นที่จังหวัดยโสธรต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ชูศรี วงศ์รัตน์. (2553). *เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย*. นนทบุรี : ไทเนรมิตกิจ อินเทอร์เน็ต โปรแกรมสซิฟ
- ณรงค์ ภูเยี่ยมจิตร. (2560). *รูปแบบการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามวิถีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของข้าราชการตำรวจชั้นประทวน สังกัดกองบัญชาการตำรวจภูธรภาค 3*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- ธนศน์ นุ่นมัน. (2558). *หนังสือพิมพ์โพสต์ทูเดย์ออนไลน์*. ฉบับวันที่ 27 พฤศจิกายน 2558 สืบค้นเมื่อ 7 เมษายน 2560.
- บุญโชติ เกตุแก้ว. (2556) *คุณภาพชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรฝ่ายช่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตจังหวัดเพชรบุรีและจังหวัดประจวบคีรีขันธ์*

- ผู้จัดการออนไลน์ (27 มิถุนายน 2556). *บทความครูไทยมีหนี้เฉลี่ยคนละล้านบาท ศธ.ไฟเขียวเงินกู้ช่วย*
รายละเอียด 2 แสน. [Online] <http://www.manager.co.th/qol/viewnews.aspx?NewsID=9560000078341>. [26 มีนาคม 2560]
- มูลนิธิชัยพัฒนา. (2549). *เศรษฐกิจพอเพียง.* [Online] <http://www.sufficiencyeconomy.org>. [26 มีนาคม 2560]
- รังสรรค์ สิงห์เลิศ. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์.* มหาสารคาม :
มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- วิสูตร ธนชัยวัฒน์. (2550). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550.* กรุงเทพฯ.
- วีระวัฒน์ ประทีปรัตน์. (2542). *การศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของข้าราชการทหารอากาศกอง*
ป้องกันทางอากาศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาจิตวิทยาแนะแนว บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- สำราญ มีแจ่ม. (2557). *สถิติขั้นสูงสำหรับการวิจัย : ทฤษฎีและปฏิบัติ.* กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่ง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุทิน สายสงวน. (2533). *การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการ: ศึกษากรณี*
ข้าราชการในสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรที่ประจำสำนักงานเกษตรอำเภอในภาคใต้. วิทยานิพนธ์
สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- Yamane, Taro. (1973). *Statistics : An Introductory Analysis.* 2nd ed. Tokyo : John Weatherhill, Inc.